

## ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

*В статті розглянуті основні принципи та вимоги до майбутніх фахівців сфери туризму України, які залучаються до організації та проведення туристсько-спортивних заходів: спортивних походів та змагань, подорожей, видів активного відпочинку.*

**Ключові слова:** професійна підготовка, майбутні учителі фізичної культури.

**Постановка проблеми.** Сучасні тенденції розвитку неперервності освіти, інтенсифікація життєдіяльності, нові соціально-економічні умови, зміни на ринку праці спонукають до розробки перспективних моделей підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних забезпечувати прогресивний розвиток суспільства.

Різні системи підготовки кадрів та рекреаційна інфраструктура спортивно-оздоровчого туризму, яка перебуває у постійному розвитку потребує створення обов'язкового державного стандарту по підготовці фахівців з рекреації та спортивно-оздоровчого туризму. При цьому специфіка спортивно-оздоровчого туризму полягає у тому, що однією із основних цілей навчання є забезпечення безпеки туристського заходу. Останнє диктує наявність єдиного стандартизованого підходу до вивчення спеціальних дисциплін спортивно-оздоровчого туризму в усіх навчальних закладах та школах [4].

Підготовка фахівців для сфери туризму є важливою складовою вітчизняної системи освіти. Концептуальні ідеї щодо змісту та організації професійної підготовки майбутніх фахівців для сфери туризму базуються на положеннях Конституції України, Законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про вищу освіту", "Про внесення змін до Закону України "Про туризм", а також Національної доктрини розвитку освіти та Державної програми розвитку туризму на 2002 – 2010 роки, в яких визначено пріоритетну роль освіти в державній політиці, обґрунтовано стратегію та основні напрями розвитку освіти в нашій державі. Принципово нова політична, економічна й соціальна ситуація, що склалася в Україні, її вихід як самостійного суб'єкта на міжнародну туристичну карту, визнання національних культурних пам'яток, організація рекреаційно-туристичних зон – усе це потребує наукового обґрунтування теоретичних та методичних засад ступеневої підготовки фахівців для сфери туризму. Розв'язання цих важливих завдань гальмується низкою суперечностей, зокрема між:

- вимогами ринку праці до професійної підготовки фахівців сфери туризму та рівнем їхньої кваліфікації, що не відповідає сучасним світовим тенденціям і зрослим потребам в умовах інформаційно-технологічного розвитку, та умов розвитку ринку спортивно-оздоровчого туризму;
- необхідністю підвищення рівня фундаментальності туристської освіти та недосконалістю професійно-кваліфікаційної структури кадрів;
- потребами культурологічної підготовки фахівців для сфери туризму з урахуванням етно-національних, соціально-культурних та інших особливостей різних регіонів й недооцінкою цього напрямку;
- необхідністю врахування особливостей становлення і розвитку вітчизняної системи туристської освіти, прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців для сфери туризму та їх недослідженістю у вітчизняній педагогічній науці, нерідко ігноруванням у педагогічній практиці;
- потребами щодо теоретичного обґрунтування і науково-методичного забезпечення розвитку і функціонування туристської освіти і відсутністю в Україні спеціалізованих науково-дослідних інституцій [6].

Розв'язання означених суперечностей потребує визначення мети, обґрунтування змісту, функцій і завдань підготовки фахівців для сфери туризму відповідно до міжнародних стандартів, сучасних і перспективних завдань забезпечення конкурентоспроможності українських фахівців на світовому ринку туристських послуг.

**Актуальність цієї проблеми,** необхідність узагальнення, систематизації та осмислення вітчизняного досвіду підготовки фахівців для сфери туризму, потреба обґрунтування теоретико-методичних засад підготовки фахівців для галузі та створення сучасної системи з урахуванням прогресивних ідей світового й вітчизняного досвіду, необхідність переосмислення традиційних уявлень про навчальний процес у закладах туристського профілю, надання йому особистісного спрямування.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Аналіз літературних джерел свідчить про недостатнє вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму із спеціалізацією "спортивно-оздоровчий туризм", у вищих навчальних закладах [5]. Основними проблемами при підготовці туристичних кадрів автори вважають: обмеженість або відсутність навчальної літератури з туристсько-спортивної підготовки; недостатність матеріальної бази, зокрема для ознайомлення студентів з усіма видами активного туризму (водним, пішохідним, гірським, авто та мото туризмом, вітрильним, лижним, велосипедним); дуже мала кількість аудиторних та практичних годин, що не дозволяє всебічно розглянути важливі питання туристсько-спортивної підготовки (О.Я. Булашев, О. Жданова, Т. Блистів, Л. Голуб, В.М. Зігунов). Як показало вивчення літературних джерел, різні аспекти філософії неперервної освіти висвітлено в працях В.П. Андрущенко, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, В.С. Лутая, дидактики професійної освіти – А.М. Алексюка, С.І. Архангельського, Ю.К. Бабанського, В.І. Бондаря, С.У. Гончаренка, В.А. Козакова, І.Я. Лернера, А.М. Матюшкіна, П.І. Підкасистого. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців ґрунтовно досліджували С.Я. Батишев, Р.С. Гуревич, О.А. Дубасенюк, А.О. Кирсанов, А.О. Лігоцький, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєва, І.П. Смирнов; порівняльної професійної педагогіки – М.П. Лещенко, В.О. Кудін, Л.П. Пуховська, О.В. Сухомлинська; особливості професійної підготовки майбутніх фахівців для сфери туризму схарактеризовано в працях Є.О. Алілуйко, І.В. Зоріна, В.О. Квартального. Важливе значення мають наукові праці з проблем особистісно орієнтованого навчання (Г.О. Балл, І.Д. Бех, О.М. Пехота, В.В. Рибалка). Історико-педагогічні проблеми професійної освіти досліджуються вітчизняними вченими (Л.П. Вовк, О.М. Коханко, І.Є. Курляк, І.Л. Лікарчук).

Результати здійсненого аналізу свідчать про відсутність в Україні фундаментальних теоретико-методологічних праць з проблем туристської освіти.

Необхідність пріоритетного розвитку системи неперервної туристської освіти, підвищення її ролі в модернізації туристської галузі, введення в нашої державі нового напрямку підготовки "Туризм" потребують розробки сучасних державних стандартів туристської освіти, теоретичного обґрунтування підходів до відбору і структурування її змісту та програмно-методичного забезпечення навчального процесу у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації [1, с. 7].

Таким чином, необхідність розв'язання завдань, спрямованих на створення вітчизняної системи туристської освіти, потребує обґрунтування наукових засад підготовки фахівців для сфери туризму відповідно до сучасних світових освітніх тенденцій і національних інтересів, а також розвитку й структуризації мережі навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців для сфери туризму за повним переліком спеціальностей та спеціалізацій.

**Мета роботи** – на основі аналізу науково-методичної літератури обґрунтувати теоретичні засади формування професійної туристсько-спортивної компетентності майбутніх фахівців з туризму у ВНЗ.

**Результати дослідження.** Туристсько-спортивна підготовка майбутніх фахівців в сфері туризму, по відношенню до інструкторських кадрів туризму, повинна розглядатися як багаторічний навчальний процес спортивно-педагогічного вдосконалення.

Підготовка громадських інструкторів туризму рекреаційних туристських заходів вона може бути як багаторічною (якщо інструктор присвячує свій вільний час туризму і захоплюється туристською діяльністю), так і короткочасною, що спирається на підготовку кадрів до даного окремого туристсько-спортивного заходу. У разі проведення розважальних туристських заходів (наприклад, корпоративного туристського зльоту, тренінгу по командній підготовці і т.д.) спеціальна підготовка самих учасників може взагалі не проводитися або вона проводиться в об'ємі, що потребується для забезпечення безпеки, безпосередньо перед здійсненням самого заходу [3].

Професійна підготовка інструкторів туристського супроводу, менеджерів з організації подорожей із використанням активних форм пересування, здійснюється на базі науково-обґрунтованих навчально-тренувальних програм. Туристсько-спортивна підготовка майбутніх фахівців з туризму направлена на вирішення наступних завдань: – набуття необхідного об'єму знань, умінь і навичок з основ туристсько-спортивної діяльності; – вивчення теорії, методики і організації фізичного виховання, спортивного тренування в туризмі; – забезпечення необхідного рівня фізичної готовності учасників та інструкторів, керівників до проведення туристсько-спортивних заходів; – виховання високих особових поведінкових якостей та навичок формування сприятливого психологічного клімату в туристських групах у інструкторів туристського супроводу та менеджерів з організації туристських подорожей з використанням активних форм пересування; – всебічне оволодіння технікою і тактикою з різноманітних видів спортивного туризму, альпінізму, скелелазіння, спортивного орієнтування; – вдосконалення майстерності в управлінні рекреаційними і спортивними туристськими походами і змаганнями (зокрема в управлінні ризиками).

Туристсько-спортивна підготовка представляє собою достатню складну, багаторівневу систему, що складається з взаємозв'язаних напрямів (видів) підготовки. У спортивному туризмі прийнято виділяти наступні види туристсько-спортивної підготовки: загально-туристську (теоретична підготовка), спеціальну, фізичну і інтегральну (Федотов, Востоков, 2003).

Загально-туристська підготовка – це процес формування знань з дисциплін, необхідних в туристсько-активній діяльності. Сюди відноситься освіта в області екології і охорони навколишнього середовища, географії, історії, культури рідного краю та інших районів проведення походів. Крім того, до теоретичної підготовки відноситься і формування знань про нормативні, управлінські основи туризму, систему

підготовки туристсько-спортивних кадрів. Дана підготовка включає формування компетентності фахівців з туризму, організації і методики проведення туристських заходів різного рівня масовості та складності. Вона "озброює" майбутнього фахівця з туризму методикою визначення цілей і задач туристського заходу, комплектування туристської групи, розробки маршруту походу і його плану-графіка, підготовки спорядження та раціону харчування туристів. В процесі туристсько-спортивної підготовки майбутній фахівець з туризму вчиться складати необхідну документацію, планувати дистанції туристських змагань та маршрутів походів і вирішувати організаційні задачі певних подорожей з активного туризму.

Спеціальна підготовка це – з одного боку формування у майбутніх фахівців з туризму системи спеціальних знань. До категорії спеціальних знань відносяться знання методики організації і проведення туристських походів, змагань, знання технічних прийомів і засобів подолання природних перешкод маршруту, розрядних вимог у спортивному туризмі. З другого боку спеціальна підготовка спрямована на формування комплексу практичних умінь і навичок в різних галузях туристсько-спортивної діяльності. При цьому під категорією "навичка" розуміється вміння виконувати певні дії, роботу, доведені до автоматизму в процесі теоретичного навчання та спортивного тренування [2].

Формування спеціальних туристсько-спортивних знань, умінь і навичок у майбутніх фахівців з туризму відбувається із значним акцентом на вид туризму за засобами пересування. Тобто, техніка організації страхівки, спосіб подолання і сам характер природних перешкод вельми специфічні відносно пішохідного, лижного, водного, гірського, вело, авто, мото, вітрильного туризму. Така специфіка туристської подорожі (екстрим та пригодницькі тури) визначає особливості спеціальної туристсько-спортивної підготовки майбутніх фахівців. Чим вищі туристсько-спортивні цілі ставить перед собою пересічний турист в обраному ним виді туризму, тим більше різноманітною та вузьконаправленою повинна бути туристсько-спортивна підготовка інструкторів туристського супроводу. Тому на практиці інструктору потрібно бути хорошим спортсменом-туристом і підготовленим фахівцем у різних видах туризму. Якщо розглядати рекреаційний, оздоровчий туризм, де маршрут не є технічно складним, інструктору не потрібно бути фахівцем "широкого профілю", а володіти достатнім мінімумом спеціальних знань, умінь і навичок для організації таких туристських заходів

**Висновки.** Дослідження навчально-методичної літератури дозволило дійти висновку, що на сьогодні в вищих педагогічних навчальних закладах України відсутня система багаторічної туристсько-спортивної підготовки майбутніх фахівців з туризму.

В цілому початкова туристсько-спортивна підготовка є ефективним рівнем багаторічної технології професійної туристсько-спортивної підготовки студентів у ВНЗ України.

Український ринок спортивно-оздоровчого туризму розвивається швидкими темпами, але щоб він став цивілізованим потрібні досвідчені фахівці. При достатній кількості ВНЗ в Україні з підготовки туристських кадрів спостерігається недостатній рівень знань випускників, який відповідали вимогам сучасного ринку подорожей з активними засобами пересування.

Затверджена Постановою Виконкому Федерації спортивного туризму України "Положення про систему підготовки кадрів спортивного туризму", як багаторічна система підготовки кадрів спортивного туризму в Україні працює епізодично і не дає тієї туристсько-спортивної підготовки, яку вимагає на сьогодні ринок подорожей з активними засобами пересування.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо у вивченні і розкритті складових компонентів професійної туристсько-спортивної компетентності майбутніх фахівців з туризму у ВНЗ.

## Використані джерела

1. Булашев О.Я. Теорія і методика спортивного туризму для студентів першого курсу (за кредитно-модульною системою) / Булашев О.Я. – Харків: ХДАФК, 2007. – 7 – 8 с.
2. Зорин И.А. Энциклопедия туризма / И.А. Зорин, В.А. Квартальнов – М.: Финансы и статистика, 2000. – 368 с.
3. Положення про систему підготовки кадрів спортивного туризму. – Затверджено Постановою Виконкому Федерації спортивного туризму України від 11.03.2002 р., протокол № 18, п. № 2.
4. Рутинський М.І. Організація спортивно-оздоровчого туризму / Рутинський М.І – Львів: Фенікс, 2002. – 34 с.
5. Селуянов В.Н. Биологические основы оздоровительного туризма / В.Н.Селуянов, А.А. Федянин – М.: Академ-Пресс, 2000. – 123 с.
6. Усыкин Г.С. Век Российского туризма 1885 – 1895. (Летопись истории). Актуальные вопросы теории и практики туризма / Усыкин Г.С. – СПб., 1997. – 225 с.
7. Федотов. Ю.Н., Востоков И.Е. Спортивно-оздоровительный туризм: Учебник / Федотов. Ю.Н., – М.: Сов. спорт, 2002. – 361 с.

**THE FOUNDATION OF FUTURE SPECIALISTS  
IN TOURISM PROFESSIONAL PREPARATION FORMING**

*In the article the main principles and requirements to the future specialists in tourism in Ukraine organizing sport and touristy actions: hikes and competitions, traveling and active rest are examined.*

**Keywords:** *professional training, future physical training teachers.*

*Стаття надійшла до редакції 03.03.11*